Poimanje "logistike" u Tridesetogodišnjem ratu

Indir, Zdeslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:771885

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Zdeslav Indir

POIMANJE „LOGISTIKE“ U TRIDESETOGODIŠNJEM RATU

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA POVIJEST

ZDESLAV INDIR

POIMANJE „LOGISTIKE“ U TRIDESETOGODIŠNJEM RATU

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Jukić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

1. UVOD 2
2. TRIDESETOGODIŠNJI RAT I VOJNA LOGISTIKA: UVODNA RAZMATRANJA ... 4
3. „KLJUČ POBJEDE“ ILI „IMPEDIMENTA“? 7
4. „VOJNA LOGISTIKA“ RATNIH POHODA 9
5. UMJESTO ZAKLJUČKA 12
6. BIBLIOGRAFIJA 14

1. UVOD

Sedamnaesto stoljeće obilježeno je vjerskim sukobima između katolika i protestanata, posebno unutar tadašnjeg Svetog Rimskog Carstva. Ti su se sukobi očitovali u stvaranju dvije suprotne strane u borbi za prevlast, *Katoličke lige* i *Protestantske unije*, koje pokreću katolički i protestantski knezovi unutar Habsburškog carstva u borbi za većom političkom moći te za širenje prevlasti Crkve kojoj su pripadali zadobivajući nove teritorije na kojima će širiti svoju vjeru i uspostavljati svoje crkve. Prva od njih, formirana 1608. godine, bila je *Protestantska unija*, dok je *Katolička liga* formirana godinu kasnije, 1609. godine. Najveći sukob između ove dvije skupine manifestirao se u obliku *Tridesetogodišnjeg rata*, oružanog sukoba koji se pretvorio u sukob golemih razmjera u koji su se uključile mnoge tadašnje Europske države, kako kao izravni sudionici, tako i kao podupiratelji neke od zaraćenih država. [1] Početak sukoba označio je incident poznat kao *Praška defenestracija*, kada češki protestanti 23. svibnja 1618. godine kroz prozor izbacuju Vilema Slavatu i Jaroslava Borita von Martinitza, poslanike cara Ferdinanda II., a nakon te dvojice i njihovog tajnika Philippa Fabriciusa koji je zbog tog događaja kasnije dobio i titulu „von Hohenfall"- „od visokog pada".[2] Taj je sukob, koji je počeo kao pobuna čeških protestanata, velik dio Europe bacio u vrlo krvav rat koji je trajao trideset godina, sve do 1648. godine te opustošio velika područja i prouzrokovao ogromne ljudske žrtve. Sam značaj i razmjer uništenja i stradanja koji je taj rat prouzročio najbolje se vidi u činjenici kako, u usporedbi, stradanja tijekom Tridesetogodišnjeg rata nadmašuju ona u kasnijim Prvom i Drugom svjetskom ratu.[3] Završetak rata obilježilo je potpisivanje *Vestfalskog mira* 24. listopada 1648. godine, kojem je, zbog kompleksnosti raspravljanih tema, prethodilo 5 godina kompliciranih pregovora.[4]

[1] Više o Tridesetogodišnjem ratu vidi: Euan CAMERON (ur.), *Early Modern Europe: An Oxford history*, Oxford, 2001., 209-217; Lynn HUNT, Thomas R. MARTIN, Barbara H. ROSENWEIN, R. Po-Chia HSIA, Bonnie G. SMITH (ur.), *The Making of the West: Peoples and Cultures*, Boston, 2009., 460-465; Richard BONNEY, *The Thirty Years' War 1618 – 1648*, Oxford, 2002.

[2] Više o *Praškoj defenestraciji* vidi: *Geoff* MORTIMER, *Origins of the Thirty Years' War and the Revolt in Bohemia, 1618*, Hampshire, 2015.,139-143,149,153.; BONNEY, *The Thirty Years' War*, 13.

[3] Usporedba žrtava govori kako je Tridesetogodišnji rat zaslužan za oko 6 milijuna umrlih u Svetom Rimskom Carstvu (što je tada bilo otprilike 25% stanovnika, iako neki smatraju da je stvarni postotak bio mnogo veći), dok je u Sovjetskoj Rusiji tijekom Drugog svjetskog rata umrlo oko 40 milijuna, ali zbog mnogo veće populacije taj broj odgovara oko 12% tadašnjeg stanovništva. Zbog toga Tridesetogodišnji rat s pravom možemo nazvati jednim od najkrvavijih sukoba u ljudskoj povijesti. Jonathan DEWALD (ur.), *Europe 1450 to 1789: encyclopedia of the early modern world*, sv. VI, New York, 2004., 33.

[4] Trajanje pregovora rezultat je kompliciranosti mnogih pitanja, najviše političkih i religijskih, koja su bila u samom vrhu po važnosti, u kojima su se sukobljene strane u mišljenjima jako razilazile. Ratni sukob i borbe nastavile su se i tijekom pregovora, što je dodatno utjecalo na političke položaje i moć s kojom su pregovarači

Kako bi bolje razumjeli način na koji su tadašnje vojske pristupale ratovanju, odnosno na koji su način veliki i dugotrajni vojni pohodi uzdržavani, potrebno je istražiti postoje li osobe koje se u tim vojskama bave određenom djelatnošću koju možemo povezati sa suvremenom vojnom logistikom. Za to je potrebno utemeljiti jasne okvire pojma *vojna logistika*. *Hrvatska enciklopedija* taj pojam opisuje kao: „djelatnost i znanstv. disciplina koja se bavi organizacijom pokreta, smještaja i opskrbe voj. jedinica u ratu i miru, tj. planiranjem, nabavom, skladištenjem, raspodjelom, održavanjem, evakuacijom i razmještajem materijalnih sredstava; kretanjem, izvlačenjem i hospitalizacijom osoblja; izgradnjom, održavanjem i sanacijom građevnih objekata; organizacijom prehrane i kupanja vojnika, pranja i čišćenja odjeće, mrtvozorništva i sl.“. [5] U modernom smislu pojam logistike označavao bi djelatnost posebno ustrojene službe unutar neke vojske koja za svoj glavni cilj ima provedbu gore navedenih djelatnosti. Sumirajući tu definiciju vojne logistike možemo reći kako je njezin glavni cilj uzdržavanje ratovanja i vojske koja ratuje, odnosno omogućavanje planiranja i provedbe vojnih akcija u nekom ratu. Proučavajući način ratovanja tijekom Tridesetogodišnjeg rata moguće je zaključiti kako su i tadašnje vojske na svojim pohodima nužno morale imati određenu logističku potporu, iako to nije bila logistička potpora kakvu današnje vojske poznaju. Ali, iako ne u potpunosti profesionalizirana i ustrojena kao poseban dio vojske, odnosno dodijeljena određenom broju vojnika i zapovjednika unutar vojske kao posebnoj jedinici koja se isključivo bavi logističkom potporom, moguće je, promatranjem sastava skupina na vojnim pohodima, vidjeti kako je određena logistička potpora stvarno postojala, a činili su ju civili koji su putovali s vojskama.

Kako bi teza da vojna logistika u suvremenom smislu tada ne postoji, no postoje određeni „civilni“ aspekti koje je moguće promatrati kao jedan od građevnih elemenata koji su prethodili današnjoj logistici bila dokazana, rad će biti podijeljeno na tri dijela u kojima ćemo objasniti kako je izgledala te kako je funkcionirala tadašnja logistička potpora. U prvom ćemo poglavlju razmotriti koliki je bio značaj kvalitetne logističke potpore u tadašnjim vojskama. Drugo će poglavlje, nastavno na značaj istražen u prethodnom, prikazati shvaćanje i odnos vojnika u vojskama Tridesetogodišnjeg rata prema tadašnjoj logističkoj potpori, dok ćemo u trećem poglavlju promotriti konkretne podatke o broju i djelatnosti pratioca vojske kao svojevrsnim nositeljima vojne logistike tog perioda. Također, u radu ćemo prikazat poveznice između tadašnje i današnje vojne logistike i istražiti možemo li o logističkoj potpori vojskama u

nastupali. Više o Vestfalskom miru vidi: BONNEY, *The Thirty Years' War*, 84-87; CMERON, *Early Modern Europe*, 215-217; HUNT, MARTIN, ROSENWEIN, HSIA, SMITH, *The Making of the West*, 463-465.

[5] „Logistika“, *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36989, 29.8.2019.).

Tridesetogodišnjem ratu govoriti kao o jednom od stupnjeva u razvoju vojne logistike do onoga što pod tim pojmom danas podrazumijevamo.

Za dokazivanje teze rad će se oslanjati na literaturu koja svoje spoznaje temelji na stvarnim izvorima, najčešće zapisima suvremenika koji su na neki način sudjelovali u tom velikom sukobu, ili mu svjedočili. Kao najvažnije knjige koristit ćemo knjigu *Eyewitness Accounts of the Thirty Years' War 1618 – 1458* Geoffa Mortimera te uredničku knjigu Margaret Vining i Barton C. Hacker *A Companion to Women's Military History*. Obje knjige donose zapise osoba izravno ili neizravno uključenih u ratne sukobe Tridesetogodišnjeg rata, a koje ćemo iskoristiti kako bi proučili kako je izgledao svakodnevni život tadašnjih ljudi, posebno onih na vojnim pohodima. Kako bi što bolje shvatili vojnu logistiku današnjice te ju mogli povezati s nekim aspektima vojnih pohoda u Tridesetogodišnjem ratu, koristit ćemo se i stručnom literaturom o vojnoj logistici, knjigom *Operational logistics: the art and science of sustaining military operations* autora Moshe Kressa.

2. TRIDESETOGODIŠNJI RAT I VOJNA LOGISTIKA: UVODNA RAZMATRANJA

Kako bi pomnije definirali i shvatili ključni dio ovog rada- vojnu logistiku, uz prije navedenu definiciju razmotrit ćemo i pojednostavljen, vrlo slikovit, način tumačenja značenja ovog pojma kako ga opisuje i objašnjava Moshe Kress.[6] Autor opisujući vojnu logistiku, rat opisuje kao proizvodni proces koji ulazne jedinice procesuira u izlazne jedinice s većom vrijednosti ili značajem od ulaznih jedinica, čime se ostvaruje svojevrstan, često neopipljiv, profit. Ulazne jedinice moguće je podijeliti u dvije skupine: *načini proizvodnje* i *proizvodni materijali*. Govoreći o izlaznim jedinicama one se manifestiraju u opipljivom i neopipljivom obliku, odnosno, u obliku zauzetih teritorija, resursa i materijala zauzetih od neprijatelja, ili uništavanje neprijatelja kao onim opipljivim te ostvarivanje strateških ili političkih ciljeva kao neopipljivih izlaznih jedinica. Kako bi proizvodni proces- rat, mogao proizvesti izlazne jedinice nužno je da su dostupne obje vrste ulaznih jedinica, odnosno *načini proizvodnje* koje u ratu predstavljaju ljudstvo i vojna tehnika koji su izravno uključeni u borbe te *proizvodni materijali* u obliku municije, hrane, goriva, transporta, medicinske skrbi itd. Iz toga proizlazi kako su potrebne obje

[6] Moshe KRESS, *Operational logistics: the art and science of sustaining military operations*, New York, 2002., 2-3, 4-8.

skupine ulaznih jedinica da bi proces stvaranja izlaznih jedinica nesmetano tekao, izvučemo li jednu od njih izvan cjelokupnog proizvodnog procesa taj proces više nije u mogućnosti davati rezultate.
Sumirajući ovu ideju u kraći oblik autor donosi sljedeću definiciju: „Vojna logistika: Disciplina koja povezuje **materijale** potrebne kako bi **načini** proizvodnje nesmetano u vojnom **procesu** (djelovanju) proizvodili željene **profite** (ciljeve). Logistika podrazumijeva planiranje, upravljanje, rukovanje i kontroliranje tih materijala (resursa)." [7]

Imajući na umu ove misli i definicije možemo zaključiti kako svako vojno djelovanje zahtijeva vojnu logistiku, ili „vojnu logistiku", kako smo ju nazvali u naslovu ovog rada. Sam oblik te vojne logistike, ili kako je ona u zadanom trenutku u povijesti shvaćena samo po sebi nije važno. Činjenica jest da je svaki rat i svaka vojna akcija u cjelokupnoj ljudskoj prošlosti zahtijevala određenu podlogu u obliku potpore, bilo to u obliku održavanja oružja, osiguravanja potrebne hrane i vode, transporta ili nečeg sličnog. Sam Tridesetogodišnji rat prikaz je upravo toga, gdje pratioci vojske obavljaju unaprijed zadane i određene poslove kojima potpomažu vojnicima, koji pak imaju svoje točno određene dužnosti i poslove. *Pratiocima* vojske smatramo sve osobe koje putuju i žive s vojnicima na pohodu. Razlozi zbog kojih te osobe sudjeluju na taj poseban način u vojnim pohodima možemo podijeliti u dvije kategorije: *obitelj* i *rad*. Osobe koje se vojskama pridružuju kao pratioci zbog krvnog srodstva ili rodbinskih veza s vojnicima (supruge, djeca, majke itd.) pripadaju prvoj kategoriji, dok potonjoj pripadaju sve osobe koje vojsku slijede kako bi ostvarili materijalnu dobit, a najčešće se bave raznim obrtima, trgovinom te neke žene i prostitucijom. Pretpostavljamo da je broj sljedbenika vojska u Tridesetogodišnjem ratu dosezao prosječno oko 50% ukupnog broja vojnika neke vojske, a ponekad je broj sljedbenika bio čak i veći od broja vojnika na pohodu.[8]

Kako bi potkrijepili ovu tvrdnju, osim predstavljanja relevantnih izvora iz spomenutog povijesnog razdoblja, možemo prikazati i poveznicu tadašnjeg svakodnevnog života i vojnog pohoda s današnjim svakodnevnim životom i životom u vojsci. Osiguravanje hrane i pića potrebnog za svakodnevni život jedna je od najbitnijih i najistaknutijih potreba čovjeka. Kada govorimo o vojskama na pohodu, ta potreba dobiva malo drugačije dimenzije, odnosno potrebna količina hrane i pića nešto se povećava kako bi zadovoljila veću potrošnju tih resursa koju stalna kretanja i borbe zahtijevaju. Zbog tih resursa potrebno je uložiti određene napore

[7] KRESS, *Operational logistics*, 7.
[8] Vladimir BRNARDIĆ, *Imperial Armies of the Thirty Years' War (1): Infantry and Artillery*, Oxford, 2009., 19.

kako bi se oni osigurali i transportirali. Svakako je prednost u vojnom pohodu što veći broj vojnika, no to također povlači potrebu za većim brojem pratioca, transportnih vozila te životinja natovarenih svim potrepštinama i sirovinama potrebnim za svakodnevni život u kampu ili na putu.[9] Kako bi se sve svakodnevne potrebe ispunile, civilna pratnja među sobom je podijelila poslove, a zapovjednici vojske odlučili o potrebnom i o maksimalnom broju obrtnika u određenom zanimanju. Tako je za prosječno veliku Švedsku vojsku od 5000 konjanika i 9000 pješaka pretpostavljeno da će im biti potrebno 1800 kola o većini kojih bi se brinuli civili, a od čega 220 pripada svojevrsnim trgovcima koji su svoju zaradu osiguravali pribavljanjem hrane i drugih potrepština iz okolnih naselja ili od obrtnika te preprodaji tih proizvoda unutar vojske, odnosno između svih sudionika vojnog pohoda; također, ne uzimajući u obzir obitelji vojnika i ostale obrtnike, osim bogatijih zapovjednika i časnika, čak bi i obični vojnici često zaposlili određenu vrstu sluge, najčešće dječaka koji bi im pomagao u svakodnevnim obvezama (u Švedskim vojskama dopušteno je da jedan takav sluga služi maksimalno dvojici vojnika).[10] Takvi sluge brinuli bi se o svakodnevnim poslovima za koje vojnik nije imao vremena, a posebno bi važni bili za one vojnike bez supruga ili vlastite djece.

Bez takve potpore višemjesečni vojni pohodi nikako ne bi mogli biti ostvareni. Oslanjanjem samo na pljačkanje okolnih naselja i iskorištavanje stanovnika blizu mjesta gdje bi vojske izgradile svoj privremeni kamp dovelo bi samo do uzrokovanja gladi, koja bi pak za uzrok imala povećanje smrtnosti, i uništavanje okolnog područja zbog maksimalnih iskorištavanja prirodnih resursa koji bi im bili ponuđeni. Budući da bi u tom slučaju preživljavanje i normalno funkcioniranje vojske ovisilo o mnogim čimbenicima kao što su vremenski uvjeti koji bi možebitno utjecali na urod, prirodne pojave koje bi dale više ili manje uroda od prosjeka, rad okolnih stanovnika na njihovim usjevima, voćnjacima i vinogradima, broj divljači u okolini te domaćih životinja u naseljima itd. Kako bi se broj takvih čimbenika sveo na minimum, čime bi se smanjile šanse da se vojske nađu u problemima vezanim uz svakodnevne potrebe, donekle je promijenjen pristup te se pribavljanje, prvenstveno, hrane i pića prepušta pratiocima koji postaju svojevrsna logistička potpora vojsci. Iako je i dalje dolazilo do pljačkanja i iskorištavanja lokalnog stanovništva, u kojem su često sudjelovali i sami pratioci koji bi zbog oskudica hrane često bili oni koje bi se slalo kupovati, ali ponekad i oteti, hranu potrebnu za

[9] Sebastian Bürster, redovnik u bogatom samostanu Salem blizu Überlingena zapisao je kako je Johann von Aldringen, austrijski vojskovođa koji se borio na strani Katoličke lige, krećući se u pomoć gradu Konstanzu 1633. godine vodio vojsku koja je brojala 30 000 vojnika i 100 000 pratioca. Geoff MORTIMER, *Eyewitness Accounts of the Thirty Years War 1618-48*, Palgrave, 2002., 33.
[10] Isto, 33.

vojsku[11], moguće je pretpostaviti da je ta praksa postala rjeđa. Kao jedan od najvećih uzroka pljačkanja bila je nedovoljna, ili neisplaćena plaća, koju bi zapovjednici vojnicima nadoknađivali dopuštenjem pljačkanja okolnog stanovništva te time smirili negodovanja.[12]

3. „KLJUČ POBJEDE“ ILI „IMPEDIMENTA“?

Iako je razumljiva velika potreba za logističkom potporom vojskama te velik značaj koji je ta potpora imala, vojskama je donosila i određene poteškoće. Kako je zapisao James Turner, Škot koji je sudjelovao u borbama na strani Švedske vojske: „Jako velik broj kola, kočija, kolica i konja natovarenih prtljagom, nepotreban broj žena i djece koji prate vojske čine kretanje sporim, nelagodnim i problematičnim. Zbog toga su latini pratiocima s pravom dali naziv *impedimenta*- smetnja.“[13] Vidljivo je da, iako je potreba za pratiocima koji su svojevrsna logistička potpora vojskama, postoje i problemi koji se najviše manifestiraju u obliku otežanog i usporenog kretanja cijele skupine tijekom vojnog pohoda. Velik broj transportnih sredstava, životinja i ljudi usporila bi svaka prepreka. Stoga, kako bi kretanje kroz šume, planine ili druga nepristupačna mjesta za ovakav broj sudionika pohoda bilo iznimno teško ili nemoguće, prva je opcija da su se kretali pristupačnijim terenom i već formiranim putevima. Druga bi opcija bila zajedničko putovanje, no u manjim skupinama, što bi barem malo olakšalo prolazak kroz teško prohodne prostore. Iako je za dokazivanje da su jedan od ovih načina favorizirali potrebno još istraživanja, obje opcije zahtijevaju dodatno promišljanje i planiranje, kako od strane zapovjednika i vojskovođa koji su na čelu vojske, tako i pomno planiranje opskrbe vojske tijekom putovanja prepuštene *smetnji*, pratiocima.

Turnerovu misao, misao koju su sigurno dijelili mnogi vojnici u Tridesetogodišnjem ratu, ali i nekim drugim vremenima, možemo usporediti sa riječima američkog generala iz prvog i drugog svjetskog rata Douglasa MacArthura koji je izjavio: „Spremnost je ključ uspjeha i pobjede“. U kontekstu vojske spomenutu *spremnost* možemo shvatiti kao mogućnost odgovara na bilo kakvu ugrozu u bilo kojem trenutku, ali i kao mogućnost savladavanja svih prepreka koje se pred vojskom nađu. Kako bi se to ostvarilo potrebno je pomno planiranje, ali i pronalaženje i rješavanje svih nedostataka. Smanjujući opseg posla koje je vojnik obavljao pratioci su kao

[11] Barton C. HACKER, Margaret VINING (ur.), *A Companion to Women's Military History*, Boston, 2012., 77.
[12] MORTIMER, *Eyewitness Accounts*, 30.
[13] *Isto*, 33.

logistička potpora omogućili vojsci da se više fokusira na neke druge poslove, u prvom planu poslove vezane uz borbu te borbu kao takvu, time osiguravajući veću razinu spremnosti svakog pojedinog vojnika.

Hipotetski slučaj u kojem imamo dvije zaraćene vojske koje se licem u lice pripremaju za borbu prikazuje veliku potrebu što bolje opskrbe, odnosno kvalitetnije odrađenih logističkih zadataka. Vojska čiji je lanac opskrbe u nekom svojem aspektu bio prekinut, bilo to prilikom nabave resursa, transporta, rukovanja ili podjele, već se prije same borbe nalazi u nepovoljnijem položaju. Time se slikovito opisuje misao o tome da vojska koja je manje gladna pobjeđuje. Iako je hrana samo jedan od resursa, mada i u samom vrhu među najbitnijim resursima, ovu je jednadžbu moguće primijeniti i na sve ostale resurse potrebne vojsci za borbu ili vojni pohod. Isključivanjem bilo kojeg važnog resursa povećava se vjerojatnost za gubitak bitke, ovisno o resursu koji je isključen vjerojatnost može varirati (nedostatak oružja ili hrane rezultira većom vjerojatnošću za poraz od nedostatka sapuna ili pribora za jelo). Dakle, koristeći već razmatrane ideje Moshe Kressa o ratu kao proizvodnom procesu, razumljivo je zašto vojna logistika igra jednu od vodećih uloga vezanih uz spremnost svake vojske. Isključivanjem opskrbe vojske nekim važnim resursom, ili nekvalitetnom logističkom potporom općenito, dolazi do iznimno velikih problema unutar vojske, a što rezultira smanjenom spremnošću i većom vjerojatnošću naknadnih problema, prvenstveno u obliku ljudskih stradavanja.

Kako smo već spomenuli, broj vojnika u vojskama jako je varirao- od nekoliko stotina, pa do nekoliko desetaka tisuća vojnika o kojima govori redovnik Bürster. Iako je broj pratioca procijenjen na broj otprilike jednak polovici ukupnog broja vojnika u vojsci, to nije stalno bio slučaj. Zapisi nam dokazuju da je broj pratioca u nekim slučajevima i premašivao broj vojnika na pohodu.[14] Iako su ih nazivali *impedimenta*, ova nam činjenica govori kako je potreba za tim brojem pratioca postojala te kako ih je bilo moguće uzdržati, što je sigurno, zbog velike potrebe za radom tih pojedinaca, bilo i vrlo važno. Budući da su vojni pohodi često bili „volonterski“[15], vojske nisu bile u mogućnosti isplaćivati posebno velike naknade pratiocima za njihov rad, niti vojnici od tih istih pratioca često kupovati proizvode i usluge, ipak ih se nisu odricali i udaljavali iz skupine. Ta nam činjenica također govori o potrebi koju su imali za pratiocima i poslovima kojima su se ti pratioci bavili. Stoga, naziv koji su im vojnici dali ipak nije realan opis odnosa

[14] BRNARDIĆ, *Imperial Armies*, 19.
[15] Već spomenuti vojnik James Turner u svojim zapisima našalio se oko plaće koju bi vojnici primali rekavši: „…vojnike su nazivali *plaćenicima*, ali ako sagledamo kako im je isplaćivana plaća, smatram, radije ih shvaćajte kao *volontere*, ili barem vrlo darežljivima, budući da su najveći dio svoje službe vršili besplatno.“ MORTIMER, *Eyewitness Accounts*, 30.

vojske i pratioca, dok bi sintagma da je *impedimenta* zapravo *ključ pobjede* bila mnogo bliže stvarnosti u kojoj vojska bez te potpore vjerojatno ne bi bila u stanju održavati dugotrajne vojne pohode velikih razmjera i na velikim udaljenostima od doma.

4. „VOJNA LOGISTIKA“ RATNIH POHODA

Budući da su vojni pohodi zahtijevali kompleksan sustav opskrbe koji je bio u mogućnosti uzdržati svakog vojnika, javila se potreba za određenom profesionalizacijom i sve većom podjelom poslova. Kako smo do sada razmatrali, ta podjela poslova odvojila je civilne poslove od poslova koje su obavljali vojnici. Cilj je toga bio stvoriti okolinu u kojoj bi se svi uključeni osjećali ugodno, čime bi se moral vojske održao na visokoj razini. To se postiglo podjelom poslova na način da se osobama dopustilo baviti se onime čime su se bavili i kod kuće. Govoreći o pratiocima vojska u Tridesetogodišnjem ratu posebno moramo istaknuti djelatnost jednog, najvećeg, dijela pratnje- žena. Već nam sami zapisi Jamesa Turnera, škotskog vojnika koje smo već spominjali, predočavaju način razmišljanja tadašnjih vojnika kada je riječ o ulozi koju u pratnji imaju žene. On govori kako: „Budući da je žena stvorena kako bi pomagala muškarcu, žene su odlične pomagačice svojim supruzima u vojskama…“[16] Upravo zbog takvog razmišljanja, ali i zbog toga što je u 17. stoljeću još uvijek rad podijeljen prema spolu osobe, žene su nastavile obavljati sve one poslove koje bi obavljale kod kuće: šivanje, pranje odjeće, briga o djeci, trgovina, prostitucija, briga o podjeli hrane i pića vojnicima, izgradnja i održavanje kampa itd.[17]

Zbog već spominjane velike količine raznih transportnih sredstava, kočija, kolica, životinja, uz velike brojeve vojnika i pratioca, vojska na pohodu zasigurno je izgledala veličanstveno. Kolona koja se protezala stotinama i tisućama metara kada je putovala te koja je u svakom trenutku mogla stati i utaboriti se na nekom mjestu, stvarajući tako pravi mali grad sa svom potrebnom infrastrukturom i svim potrebnim djelatnostima. Upravo zbog toga o vojsci na pohodu s pripadajućom pratnjom možemo govoriti kao o pravom *gradu na kotačima*.[18] Taj termin najbolje opisuje broj ljudi, njihove djelatnosti i poslove kojima su se bavili, ali i potrebnu

[16] *Isto,* 33-34.
[17] Više o poslovima koje žene obavljaju kod kuće i na vojnim pohodima vidi: Merry E. WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, Cambridge, 2008., 105-107, 112-113. 114-115, 116-117, 121-122.; Bernard A. COOK (ur.), *Women and War: A Historical Encyclopedia from Antiquity to the Present*, sv. II, Santa Barbara, 2006., 586.; BRNARDIĆ, *Imperial Armies,* 18-19.
[18] Sam slikovit pojam *grada na kotačima* preuzet je iz knjige autora Vladimira Brnardića. BRNARDIĆ, *Imperial Armies,* 18.

upravu koja bi tim *gradom* upravljala. Uz časnike i zapovjednike koji su se brinuli o vojnicima, javlja se i posebna časnička funkcija koja je označavala osobu zaduženu za brigu i nadgledanje svih civilnih pratioca. Ta je funkcija dobila naziv *Hurenwaibel*- nadglednik prostitutka, naziv koji je sam po sebi netočan budući da su prostitutke činile tek manji dio pratnje, ali ga možemo povezati sa već spomenutim nazivom za pratnju- *impedimenta* koji odražava tadašnje mišljenje koje su vojnici imali o pratiocima.[19]

Kako bi prikazali čime su se pratioci točno bavili koristit ćemo primjer žena, koje su u civilnoj pratnji bile u većini, no to ne isključuje značaj muškaraca, kojih je u pratnji sigurno bilo, i njihovog rada. Već opisana podjela rada navodi nas na misao kako su se muškarci vjerojatno bavili nekim obrtima potrebnim za uzdržavanje tog *grada na kotačima*, ali isto tako možemo pretpostaviti da broj nije bio velik budući da se, što je moguće više, muškarce koristilo za borbu kao vojnike, a što je ženama bilo zabranjeno.[20]

Za pretpostaviti je kako je broj žena u pratnji bio velik s obzirom na to da su određene vojske čak i poticale to da uz vojnika na pohod putuje i njegova obitelj, neformalna partnerica ili sluškinja.[21] Kako bi *grad na kotačima* što bolje funkcionirao razvila se posebna trgovina koju su vodili određeni civili, a koja je za cilj imala stvaranje profita priskrbljivanjem i prodajom raznih dobara i proizvoda.[22] Svoje proizvode pribavljali bi vjerojatno kupovinom od obrtnika koji su s njima putovali ili kupovinom od stanovnika područja blizu kojih bi se vojska kretala. Ukoliko je bilo moguće, za pretpostaviti je da su od obrtnika-suputnika kupovali sve što su mogli, budući da je to bio najjednostavniji način dolaska do određenog proizvoda. Kako je tada pljačka neprijateljskih naselja dopuštena, ovi bi trgovci često te pljačke iskorištavali za popunjavanje svoje ponude, koja je, kao i zarada, odnosno cijena proizvoda, podlijegala zakonima određene vojske. Kao i ostatak pratioca, i ove trgovce nadgledao je časnik zadužen za civilnu pratnju, a često bi broj trgovaca bio reguliran kako prevelik broj ne bi dodatno usporavao vojsku.[23]

Neke su vojske čak i poticale to da uz vojnika na pohod putuje i njegova obitelj, neformalna partnerica ili sluškinja. Ta je činjenica već potvrđena ranijim zapisom Jamesa Turnera kada govori o velikoj pomoći koju su žene mogle dati, uz to je također ukratko opisao kako su žene

[19] COOK, *Women and War*, 586.; MORTIMER, *Eyewitness Accounts*, 38.
[20] HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military History*, 80.
[21] *Isto*, 76-77.
[22] MORTIMER, *Eyewitness Accounts*, 31.
[23] HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military History*, 77-78.

svojim supruzima vojnicima pribavljale osnovne potrepštine, oblačile ih, šivale im, prale i čistile, sakupljale sredstva za potpalu i održavale vatru te radile ostale poslove kojima bi zarađivale za njihovu obitelj. Dakle, vojnici bi svojim suprugama ili sluškinjama prepuštali brigu o, često jednostavnim, ali iznimno važnim poslovima potrebnim za život na pohodu, dok bi se oni za to vrijeme mogli posvetiti svojoj vojnoj službi i njoj pripadajućim zaduženjima i poslovima. [24]

Budući da je cilj zapovjednika bio ženama prepustiti, odnosno zadržati, poslove koje bi obavljale i kod kuće, prepuštena im je i iznimno bitna stavka ratovanja- briga o ranjenicima. Rat je neminovno povezan s ranjavanjem i stradanjem vojnika, a što rezultira potrebom za osiguravanje uvjeta za zbrinjavanje tih osoba. Kako bi se ti uvjeti ispunili bilo je potrebno pronaći adekvatnu radnu snagu, ali takvu zbog koje borbena spremnost i broj vojnika u ne bi bio narušen. Također, iako potreban broj kirurga za neki broj vojnika bio zakonski određen, to je često zanemarivano zbog velike cijene koju bi povuklo sa sobom[25] te zbog malog broja takvih osoba, budući da su se za kirurge mogli školovati samo muškarci.[26] Stoga, poslovi brige i nadgledanja ranjenika i bolesnih predani su u ruke ženama civilima, često suprugama ili udovicama vojnika. Predaja ovih poslova, poslova prve medicinske pomoći koju su vojnici na pohodu dobili prije nego su transportirani u mjesta gdje bi im bila pružena dodatna njega, rezultirala je povećanjem broja profesionalnog medicinskog osoblja u bolnicama, ali i kasnijim povećanjem broja profesionalnih medicinskih sestara u vojnim i običnim bolnicama smještenim u naseljenim mjestima.[27]

Jedno od važnih zanimanja kojim su se žene bavile kao pratioci vojske bila je prostitucija. Cilj dopuštanja, ponekad i poticanja, ženama da se bave prostitucijom bio je podizanje morala vojske, ali i pokušaj smanjivanja broja seksualnih napada na žene iz okolnih naselja, budući da su vojske često od tih stanovnika dobivale informacije ili smještaj. Iako su zapovjednici smatrali da su koristi bile veće od problema, ponekad su pokušavali ograničiti broj prostitutka u vojskama.[28]

[24] HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military History*, 76-78.
[25] Financijski troškovi okupljanja i uzdržavanja vojske padali su na leđa vojskovođa, plemića kojima bi bilo dopušteno okupiti određen broj jedinica te s njima krenuti u rat. HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military Histor*, 79.; MORTIMER, *Eyewitness Accounts*, 29.
[26] HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military History*, 78-79.
[27] *Isto*, 79.; WIESNER-HANKS, *Women and Gender*, 114-116.
[28] HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military History*, 80.

Kao pratnja s vojskom u pohodu često bi bile i supruge zapovjednika i časnika, iako u mnogo manjem broju od žena iz nižih staleža. Poslovi koje su takve žene obavljale bitno su se razlikovali od onog kojeg su obavljale supruge običnih vojnika, ali je i dalje zadržana ideja o obavljanju poslova koje bi obavljale i kod kuće. Tako je jedno od njihovih primarnih zaduženja bilo održavati dobre odnose unutar skupine na pohodu, ali i dobre odnose s ostalim stanovništvom okolnih naselja. Vojnici bi se tim ženama obraćali sa različitim molbama vezanim uz pomoć bolesnima, financijsku pomoć, ili pomoć u rješavanju nekih sukoba, a o čemu nam svjedoči i priča iz 1640. godine o pogrebu Elizabete Juliane von Löwenstein, supruge švedskog zapovjednika Johana Banera koja je vojnicima i siromašnima svesrdno pomagala u teškim trenutcima, a na kojem se skupilo mnoštvo ražalošćenih civila, vojnika i zapovjednika.[29] Osim poslova vezanih uz održavanje dobrih odnosa unutar vojske i vojske s okolnim stanovništvom, te poboljšavanjem ugleda svojih supruga kod drugih plemića, veliku važnost su imale kao svojevrsne organizatorice i nadglednice pomoći ranjenicima i bolesnima.[30]

5. UMJESTO ZAKLJUČKA

Početnu tezu da vojna logistika kakvu danas poznajemo tada ne postoji, ali da je moguće promatrati određene aspekte vojnih pohoda koje možemo nazvati svojevrsnom vojnom logistikom perioda Tridesetogodišnjeg rata dokazali smo pomoću zapisa koje su ostavili sudionici. Oni su potvrdili kako je logistička potpora vojskama postojala u obliku civilne pratnje te je iz zapisa vidljiv početak profesionalizacije i prenošenja vojne logistike na posebno ustrojene i nadzirane skupine. Iako poslove logističke potpore vojsci ne obavljaju vojnici, u tadašnjim pratiocima možemo vidjeti jedan od prijelaznih stupnjeva prema tom obliku obavljanja poslova vojne logistike.

Uzimajući u obzir sve ranije navedeno vidljivo je da je jedna od najvećih uloga u toj novoj misli, potrebi razvijanja specijaliziranih skupina unutar vojske čija je primarna zadaća opskrbljivanje vojske i briga o ostalim logističkim potrebama, bila većim dijelom u rukama tadašnjih žena. Kao iznimno brojne u pratnji vojske na sebe su preuzele odgovornost, podijelile poslove i razvile nove načine osiguravanja što je moguće bezbolnijeg i lakšeg svakodnevnog života i preživljavanja na vojnim pohodima. Bez ove skupine koja je u pohode pratila vojsku,

[29] HACKER, VINING, *A Companion to Women's Military History*, 80-81.
[30] *Isto*, 82.

razvoj vojne logistike sigurno tekao drugačije. Zbog specifičnosti ovakvog rada u vojsci, preuzimanjem zahtjevnog procesa opskrbe i brige o sudionicima pohoda, vojnicima je omogućeno veće fokusiranje na daljnji razvoj vojne strategije i tehnike potrebne za ratovanje. Potrebno je naglasiti kako bez pomoći žena ono što u ovom radu nazivamo tadašnjom „vojnom logistikom“ sigurno ne bi postojalo, odnosno bilo bi razvijeno na potpuno drugačiji način. Zadržavanjem poslova koje su obavljale kod kuće i preseljenjem tih poslova u vojne kampove zadržan je normalan tijek života svih sudionika i omogućeno da vojske na pohodima ostaju mnogo duže, a da se puno manje oslanjaju na sakupljanje hrane i potrepština isključivo krađom od lokalnih stanovnika. To je rezultiralo drugačijim, novim, shvaćanjem vojnih pohoda koji se počinju organizirati na nove načine, a njihova provedba počinje se više oslanjati na pitanja vezana uz logistiku cjelokupnog pohoda.

Nedostupnost i nepostojanje literature o temi vojne logistike u Tridesetogodišnjem ratu u nekom značajnijem broju i opsegu svakako predstavlja problem za istraživanje ovakvih i sličnih tema. No, kako bi što bolje razumjeli na koji način tadašnje vojske žive i djeluju potrebno je razumjeti i ovaj, iznimno značajan, aspekt vojnog života. Kako bi to postigli, nužno je potaknuti još istraživanja fokusiranih na pitanja koja bi mogli povezati s vojnom logistikom i svakodnevnim životom vojnika na vojnim pohodima. Vratimo li se na objašnjenje vojne logistike koje je osmislio Moshe Kress, očito je kako je vojna logistika jedan od ključnih dijelova vojnog djelovanja, pa tako i vojnih pohoda, ne samo u Tridesetogodišnjem ratu, nego i svim ostalim ratnim sukobima u ljudskoj prošlosti. Upravo to je razlog za dodatan angažman koji bi pridonio potpunijem i detaljnijem razumijevanju povijesti razvoja vojne logistike te načinima na koje je problem logistike riješen u pojedinim razdobljima, ratovima i vojskama.

Misao poznatog vojskovođe Napoleona Bonaparte koji je rekao da „Vojska maršira pomoću želudca“ oslikavaju nam koliko je pitanje opskrbe vojske bilo važno. Te nam riječi mogu poslužiti kao inspiracija za istraživanje kako su vojni pohodi provedeni, jer kada bi ova *logistička* stavka bila zanemarena, do tih istih pohoda nikada ne bi ni došlo.

6. BIBLIOGRAFIJA

BONNEY, Richard, *The Thisrty Years' War 1618 – 1648*, Oxford, 2002.

BRNARDIĆ, Vladimir, *Imperial Armies of the Thirty Years' War (1): Infantry and Artillery*, Oxford, 2009.

CAMERON, Euan (ur.), *Early Modern Europe. An Oxford history*, Oxford, 2001.

COOK, Bernard A. (ur.), *Women and War: A Historical Encyclopedia from Antiquity to the Present*, sv. II, Santa Barbara, 2006.

DEWALD, Jonathan (ur.), *Europe 1450 to 1789: encyclopedia of the early modern world*, sv. VI, New York, 2004.

HACKER, Barton C., VINING, Margaret (ur.), *A Companion to Women's Military History*, Boston, 2012.

HUNT, Lynn, MARTIN, Thomas R., ROSENWEIN, Barbara H., HSIA, R. Po-Chia, SMITH, Bonnie G. (ur.), *The Making of the West: Peoples and Cultures*, Boston, 2009

„Logistika“, *Hrvatska enciklopedija.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36989, 29.8.2019.).

KRESS, Moshe, *Operational logistics: the art and science of sustaining military operations*, New York, 2002.

MORTIMER, Geoff, *Eyewitness Accounts of the Thirty Years War 1618-48*, Hampshire, 2002.

MORTIMER, Geoff, *Origins of the Thirty Years' War and the Revolt in Bohemia, 1618*, Hampshire, 2015.

WIESNER-HANKS, Merry E., *Women and Gender in Early Modern Europe*, Cambridge, 2008.